

KRISTIINA HANNUKAINEN

Tutkimusrahoitus määrittelee tieteen tekemistä ja tutkijuutta

Yliopistossa tutkimusrahoitus määrittelee tutkimusaiheita, tutkimusmenetelmiä ja tutkijuutta. Tutkimukselta vaaditaan vaikuttavuutta, mutta sen laadukkuus kyseenalaistuu nopeassa tutkimuksen ja tiedon tuottamisen tahdissa.

KUVITELLAAN SUURYRITYS, joka valmistaa tuotteita A, B, C, D ja E. Sillä on yksi iso asiakas, jolta se saa kaksi kolmannesta tuloistaan.

”Asiakas määrittää tilatut tuotteet ja tuotteiden ominaisuudet. Joskus asiakas tosin päättää muuttaa tilaustaan. Tuotteet F ja G korvaavat edellä mainittujen tuotteiden ominaisuuksia. Koska yritys on taloudellisesti täysin riippuvainen suuresta asiakkaastaan, reagoi se nopeasti muutoksiin. Yritys uusii tuotantolinjojaan, siirtää henkilöstön työtä sekä muita resursseja linjalta toiselle toteutukseen tilaukset ja turvatakseen taloutensa. Karkeasti ottaen juuri näin toimii yliopistojen tulosohjaukseen perustuva rahoitusmalli.”

Näin kuvasi Tieteentekijöiden liiton silloinen puheenjohtaja Petri Koikkalainen yliopiston tutkimusrahoitusta *Acatiimi*-lehdessä 7/2018.

Tutkimuksella on osoitettu, kuinka yliopistotutkijat mukautuvat tämänkaltaiseen, Koikkalaisenkin kuvaamaan uusliberalistiseen ja uuden julkisjohtamisen toteutustavan mukaiseen koulutuspoliittiseen toimintaan (Hannukainen 2018).

Talouden päämääriä painottavaa hallinnallisuutta, joka ilmenee epävarmuutena ja eriarvoistavina toimintatapoina tieteessä ja tutkimuksessa, on kuvattu esimerkiksi tietokapitalismina. Yhtäältä se mahdollistaa ja säätelee tutkijuutta ja tietoa sekä tiedon muodostusta. Toisaalta tutkijat hallitsevat itse itseään. He löytävät toiminnan mahdollisuuksia neuvotteluihin sekä muokkaamalla ja mukauttamalla toimijuuttansa.

TUTKIJA TUOTTAA SITÄ, MITÄ PYYDETÄÄN

Tutkimus ja tutkijuus näyttävät näin keskittyvän kiinteästi nimenomaan yhteen asiaan: tutkimus-

RAHOITUKSEN HAKEMINEN VIE PALJON AIKAA ITSE TUTKIMUKSELTA.

rahoitukseen. Kilpailullisuus korostuu tiedepolitiikan välineenä olevassa tutkimusrahoituksessa, jota rahoitusmallin avulla jaetaan. Sen avulla tutkijakoulutusta ja laajemmin tiedettä pyritään ohjaamaan poliittisesti asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Yliopistojen yhteiskunnalliset velvoitteet eivät kuitenkaan palvele vain taloutta eivätkä ole rahassa mitattavia, vaikka ne siihen tavalla tai toisella kytkeytyisivät.

Tutkijat näyttävätkin suuntaavan toimintaansa rahoituksen perässä sinne, minne asiakas, tutkimuksen rahoittaja haluaa. Näin tapahtuu sen vuoksi, että rahoitusvirrat säätelevät paljon yliopistollista tutkimusta ja sitä, millaista tietoa tuotetaan. Tutkijat muokkaavat rahoitushakemuksia ja tutkimusta niin, että ne vastaisivat rahoittajien hakutoiveita. He myös aktiivisesti pohtivat hakemuksia, joilla saisivat tutkimusrahoitusta ja varmuutta tutkia.

Tutkimusta muokataan näin asiakkaan tahtotilaa vastaavaksi: yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti vaikuttavan tutkimustiedon luokse, jolla on selkeä tarve, käyttökohde ja perusteltu yhteys yhteiskuntaan, koska sen kaltainen tutkimus on yhteiskunnallisesti arvostettua, jopa suotavaa. Tiede on ajautunut tilanteeseen, jossa huomaamatta tuotetaan juuri sitä tietoa, jota yhteiskunnassa sillä hetkellä kaivataan. Tutkijat toisin sanoen tuottavat juuri sitä, mitä yhteiskunnassa pitääkin tuottaa.

Yliopistot, tutkimusryhmät ja yksittäiset tutkijat pyrkivät näin kerryttämään ulkoista tutkimusrahoitusta, joka turvaa tutkimuksen teon jatkuvuuden, kun rahoitus on epävakaa ja yhä niukempaa. Yliopistollisessa tutkimuksessa keskeistä on jatkuva tutkimusrahoituksen hakeminen, jonka on todettu vievän paljon aikaa itse tutkimukselta. Käynnissä on jatkuvia projekteja ja niitä koskevaa jatkuvaa projekti-rahituksen hakemista, joihin tutkijat tutkijakoulutettavia myöten osallistuvat. Tutkimusrahoitus – saatu tai saamatta jäänyt – tulee määritelleeksi tiedon

lisäksi tutkijuutta, sillä se vaikuttaa suoraan tutkijan talouteen ja tutkimusoloihin.

KAIKKI VAIKUTTAVUUDEN EHDOILLA

Samaan aikaan tutkimuksen vaikuttavuudesta on tullut aiempaa tärkeämpää. Tavoite on tehdä niin sanotusti yhä vaikuttavampaa tutkimusta ja olla yhä vaikuttavampi tutkija. Vaikuttavuus syntyykin siitä, kuinka tutkijat tuottavat ja sanallistavat tuloksiaan laajemmalle yhteiskuntaan. Toisin sanoen vasta tiedon esittäminen ja käyttäminen herättävät tiedon eloon. Tällöin tutkimus saa kasvot tutkijasta. Tutkijat määrittelevät tässä prosessissa samalla omaa asiantuntijarooliaan ja suhdettaan yhteiskuntaan. He yleistajuistavat tiedettä ja yksinkertaistavat tieteellisiä tuloksia muotoon, joka on suuren yleisön ymmärrettävissä. Tutkija rikastaa näin tutkimustuloksillaan laajemmin yhteiskuntaa ja tiedeyhteisöä ja saa vastavuoroisuutta tutkimuslehen osallistamalla akateemisiin keskusteluihin.

Vaikuttavuutta mitataan aktiivisesti. Yksi keino on se, että tutkijat veloitetaan raportoimaan tutkimusprosessin etenemisestä ja tutkimustuloksista ulkoisia ja sisäisiä arviointeja varten, mikä edellyttää tutkimustiedon muokkaamista mitattavissa olevaan muotoon. Tällöin toissijaiseksi uhkaa jäädä tutkimus, jonka arvoa on vaikea esimerkiksi välittömästi todentaa, mikä puolestaan kutistaa tieteen kenttää karsimalla taloudellisessa mielessä tuottamattomia tieteenaloja. Rahoitusmalli vaikuttaakin yliopistollisen tutkimuksen laskennallisuuteen ja siihen, millainen tutkimus ja tutkija ovat arvostettuja sen valossa. Mittaaminen ei siten ole arvovapaata toimintaa, sillä arvovalinnat tehdään jo mittareita luodessa.

RAHOITUSRUMBA UUVUTTAA TUTKIJAN

Tuskanhikeä tutkijoiden otsalle tuottavalla rahoituksen haulla on monta nimeä: hankehumppa, rahoitusrumba tai yksinkertaisimmillaan rahoitusshow. Se on jotain jatkuvaa, aina menossa olevaa, tutkijoissa eteen- ja taaksepäin liikettä aiheuttavaa toimintaa. Humpasta rumba kiihtyvällä sykkeellä tutkijat toteuttavatkin rahoitushakuihin vakuuttelevaa tekstiä tutkimusaiheensa erinomaisuudesta, merkityksestä

ja vaikuttavuudesta sekä tutkijan kykeneväisyydestä tutkimuksen toteuttajana. Muutama prosentti tutkijoista onnistuu tässä muita paremmin. Muiden kohdaksi tulee aloittaa tanssi aina uudestaan.

Tutkimuksella on todennettu, että jatkuvan rahoitushaun lisäksi tutkijoita huolettaa tiedon tuottamisen kiihtyvä tahti (Hannukainen 2018). Kiihtyvässä tahdissa ja kilpailussa tehdään erityisesti artikkelimuotoisia julkaisuja tieteellisiin lehtiin, joista yliopisto hyötyy yliopistojen rahoitusmallin avulla mutta joista myös tutkija itse ansioituu. Tutkijakoulutuksessa väitöskirjat siirtyvät yhä enemmän artikkeliväitöskirjoiksi, mikä tukee artikkelijulkaisemista.

Tohtoroitumisen vaihtoehto, monografiaväitöskirja, käy yhä harvinaisemmaksi, se kun ei palvele nopean tiedon tuottamisen tahtia. Monografiaväitöskirjan tekemisen rinnalla tutkijakoulutettavat ovat valinneet tieteellisen artikkelijulkaisemisen, joka antaa mahdollisuuden tavoittaa suuria lukijakuntia, syventää tutkimuksellisia näkökulmia ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yleistyvä sähköinen avoin tiedejulkaiseminen antaa uusia mahdollisuuksia artikkelijulkaisujen levittämiseen ja nopeaan tiedon saantiin.

Näkymätön, tutkijan omaan toimintaan vaikuttava hallinta pitääkin tutkijat varpaillaan. Se saa pohdimaan epävarmuudessa toimimiselle vaihtoehtoisia ratkaisuja sekä niiden seurauksia ja hyötyjä. Tutkijakoulutettaville tämä tarkoittaa samanaikaista mukautuvaisuutta vallitseviin tilanteisiin ja tilanteiden oikein hallintaa sekä sisimmässä kytevää vastarintaa toimia muullakin tavoin kuin taloutta korostavan ajattelutavan ohjaamana. Tutkimuksen tekemisen hankaloituminen ja tutkijoiden tilanteen huonontuminen saavat aikaan tutkijoissa kekseliäisyyttä toimia vaihtoehtoisesti. Liikkumavarat tehdä toisin hyödynnetään. Luovuus auttaa löytämään yllättäviä keinoja ja ratkaisuja toteuttaa tutkimuksellisia tavoitteita.

HALLINTA KUTSUU JOKAISTA OSALLISTUMAAN

Tutkimustyö onkin jollain tapaa kutsumus. Ihana tutkimusta kohtaan oleva palo, kollegiaalisuus ja akateemiset ystävyysuhteet antavat energiaa ja auttavat tutkijaa jaksamaan. Nuorelle tutkijalle tutkimustyö tosin yleensä tarkoittaa vuosien niukkaa toimeentuloa

ja jatkuvaa epävarmuutta, joka kuitenkin lopulta palkitsee suunnattomalla tutkimuksellisella ja kollegiaalisella ilolla. Ja lopulta tohtoroitumisella.

Tutkimusrahoitus näyttääkin määrittelevän niin sitä, mitä tutkitaan ja miten tutkitaan kuin itse tutkijuutta. Hallinta kutsuu luokseen jokaista tutkijaa osallistumaan. Tutkijoista on tullut kärjistetyksi taloudellisen hyödyn välikappaleita, koska heidän tuottamansa tieto on merkityksellinen kilpailutekijä.

Tutkijana oleminen on lisäksi olemista ainaisessa mukautumisen tilassa, jossa tutkimustyön jatkuvuuden ehdot ovat epävarmat. Tutkimuksen laadukkuus kyseenalaistuu nopeassa tutkimuksen ja tiedon tuottamisen tahdissa. Kiihtyvä tahti ei jätä aikaa ajatusten kypsyttelylle, uuden tiedon luomiselle ja kommunikaatiolle, vaikka juuri ne ovat keskeisiä väitöskirjan tekemisessä ja tohtoroitumisessa.

Tutkijan ahdinko kertoo yliopiston ja yhteiskunnan suhteen muutoksesta ja lisääntyneestä kontrollista. Koska yliopistollinen tutkimus on merkittävä tiedon tuottaja, yliopisto tärkeä yhteiskunnallinen toimija, ja uuden tutkimustiedon merkitys on edelleen keskeistä, on hyvä pohtia ja tunnistaa sitä, mistä tieto tulee, kenen tuottamaa se on, millainen rooli tutkijoilla siinä on ja – ennen kaikkea – millä ehdoin tieto on tuotettu.

KRISTIINA HANNUKAINEN
FT
kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

Teksti pohjautuu Kristiina Hannukaisen väitöskirjan ”Tutkijakoulutus, tieto ja tutkijuus tietokapitalistisessa hallinnassa” lektioon. Väitöskirja tarkastettiin Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa 14. joulukuuta 2018.

LÄHTEET

- Hannukainen, K. (2018) *Tutkijakoulutus, tieto ja tutkijuus tietokapitalistisessa hallinnassa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4697-7>.
- Koikkalainen, P. (2018) *Acatiimi*. Viisaskin voi mennä tulospuun. Pääkirjoitus. 7/2018. http://www.acatiimi.fi/7_2018/1.php. (1.12.2018).